

במדבר כה' יא' – פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן, השיב את חמתי מעל בני ישראל, בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום.

רש"י – בקנאו את קנאתי - בנקמו את נקמתי, בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף. כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר.. את בריתי שלום - שתהא לו לברית שלום, כאדם המחזיק טובה וחנות למי שעושה עמו טובה, אף כאן פירש לו הקדוש ברוך הוא שלומותיו.

ספורנו שם - תחת אשר קנא לאלוקיו. ומאחר שהוא רב את ריבי אצילהו מריב כל התנגדות ויהיה לו השלום. ויכפר על בני ישראל. בעשותו הנקמה לעיני כולם, כדי שיכופר להם על שלא מיחו בפושעים, ולכן הוא ראוי לכהונת עולם אשר בה יכפר בעדם.

שיחות הרב צבי יהודה במדבר 326 – העדה – זו הסנהדרין (ירושלמי י" ב'). כל ישראל נקראים עדה, ובמיוחד הסנהדרין. הוא קם מתוך תורה, מתוך כח של תורה.. יש הבחנות דקות בקנאות. יש קנאות מתוך העדה – מתוך תורה, ויש קנאות מתוך מידות רעות, מתוך ריתחה, כעסנות ושנאה. לכן היה צורך לברר את היסודות הנפשיים.. של קנאותנו של פנחס.. לכן באה בתורה אריכות דברים: "פינחס בן אלעזר בן אהרון הכהן, השיב את חמתי". לא מצד הרתחנות קם פינחס, אלא מצד אהרון הכהן, איש החסד, "תומיך ואוריך לאיש חסידך", "אוהב שלום ורודף שלום".

חומש דברים - תוכחת משה לישראל בספר דברים ערב כניסתם לארץ מלמדת שלא די להעניש או לחדול את הדברים הרעים/התועבות, בעם ישראל אלא חייבים להוקיע אותם, להתנגד להם בחומרה רבה כדי שלא יבואו להגרר אחריהם.

ובְעַרְפֵּת הָרַע מִקֶּרְבְּךָ: / וּבְעַרְפֵּת דַּם הַנֶּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לְךָ: / וּבְעַרְפֵּת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל. / וּבְעַרְפֵּת הָרַע מִקֶּרְבְּךָ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּירָאוּ.

"לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך אני ה' " (ויקרא יט, טז).

הנצי"ב מוולוז'ין - לא תלך רכיל" מכל מקום? "לא תעמוד על דם רעך". היינו: אם יודע שאיש אחד רוצה לירד לחייו של אדם אחר, הרי זה מחויב להודיע, ואסור לעמוד על דם רעך (פירוש העמק דבר, שם). הכתוב מבקש לומר שאף שבעיקרון יפה השתיקה, ואין לחטט ולפרסם מעשיהם של אחרים (משום "לא תלך רכיל"), הרי כשהזולת נתון בסכנה, יש בשתיקה משום מחדל ופשע.

דברים ו' יח' – **"ועשית הישר והטוב בעיני ד', למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטובה.."**

רמב"ן - גם באשר לא צורך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה.. חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין.. ואפילו מה שאמרו (יומא פו א) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר.

דברים יב' כח' – 'שמור ושמעת את כל הדברים האלה, אשר אנוכי מצוך, למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם, כי תעשה הטוב והישר בעיני ד' אלוקיך'.

ספרי עט': הטוב - בעיני שמים, והישר - בעיני אדם, דברי רבי עקיבא, וכן הוא אומר, ומצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם. רבי ישמעאל אומר הישר בעיני שמים.

הנצי"ב מוולוז'ין העמק דבר פתיחה לספר בראשית – ספר בראשית, נקרא בפי הנביאים ספר הישר.. ומפרש ר' יוחנן (ע"ז כה.) זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנאמר 'תמות נפשי מות ישרים'. ויש להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם 'ישרים' ביחוד, ולא צדיקים או חסידים וכדו'. והענין דנתבאר בשירת האזינו על הפסוק, 'הצור תמים פעלו, צדיק וישר הוא', דשבח 'ישר' הוא נאמר להצדיק את דין הקב"ה בחורבן בית שני, שהיה דור עקש ופתלתול, ופירשנו שהיו צדיקים חסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. על כן מפני שנאת חינום שבליבם זה את זה, חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ד', שהוא צדוקי ואפיקורס. ובאו על ידי זה לידי שפיכות דמים.. ולכל הרעות שבעולם, עד שחרב הבית. ועל זה היה צידוק הדין שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר, גם בהליכות עולם, ולא בעקמימות, אע"ג שהוא לשם שמים, דזה גורם חורבן הבריאה והריסת ישוב הארץ. וזה היה שבח האבות, שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ד' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים.. כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום, אע"ג שהיה שונא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם, כמבואר במאמרו למלך סדום, מכל מקום חפץ בקיומם.

תהלים צז' – "אור זרוע לצדיק, ולישרי לב שמחה". קהלת ז' – "לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלוקים את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים".

שיחות הרצי"ה בראשית 248 – באופן כללי כל האדם כולו מלא סיבוכים, וכל העולם כולו מלא סיבוכים. אין לשכוח זאת ולהשתמש. יש מאמר חז"ל על הפסוק: 'כי יתן בכוס עינו, יתהלך במישורים' (משלי כג' לא'): שיכור – יכל העולם כולו דומה עליו כמישור' (יומא עה:). מי שנמצא במצב של שכרות, של טשטוש ובלבול, מתעלם מהסיבוכים שממלאים את העולם, שוכח שהעולם נמצא במצב של מלחמה. כמו שמוזכר בפרקים הראשונים של מסילת ישרים, וכן בספר מוסר קדמון של אחד הראשונים, ספר בחינות עולם, המתחיל במילים 'העולם ים זועף', העולם מערכת מלחמה עם גלים ומשברים מכל צד. יש לדעת ולהכיר זאת. אבל יש גם לדעת שרבונו של עולם יוצר האדם, אינו עוזב את האדם והעולם, והוא 'הבדילנו מן התועים', ודבר ד' מחנך אותנו ומדריך אותנו ומפיץ אור גם בכל מהלכי הסיבוכים. אין להתעלם מן הסיבוכים, ואין להתייאש מהם. יש המוני סיבוכים ובתוכם מופיע אור התורה ואור הנבואה.

אורות התורה יא' – האדם הישר צריך להאמין בחייו. כלומר שיאמין בחיי עצמו והרגשותיו ההולכות בדרך ישרה מיסוד נפשו, שהם טובים וישרים ושהם מוליכים בדרך ישרה. התורה צריכה שתהיה נר לרגלו, שעל ידה יראה את המקום ששם הטעות עלולה, שלפעמים תתע הנפש בתהו לא דרך. אבל המעמד התמידי צריך להיות הבטחון הנפשי. האיש הישראלי מחויב להאמין, שנשמה אלהית שרויה בקרבנו, שעצמותו כולה היא אות אחת מן התורה. ואות מן התורה היא עולם מלא, ההולך ומתרבה לאין שיעור.

שיחות הרצי"ה שם – העולם אינו כמישור, אבל התורה היא 'ספר הישר' (יהושע י'), המיישר את כל הסיבוכים, ואז 'והיה העקוב למישור' (ישעיהו מ'). האדם מלא סיבוכים. 'יצר לב האדם רע מנעוריו'. ועם זה האלוקים 'עשה את האדם ישר'. קודם צאתו לאויר העולם, ברחם אמו – נר דלוק לו על ראשו, נשמתו מאירה בקרבו, 'נר ד' נשמת אדם'. הסיבוכים מתחילים מנעוריו, 'משננער ממעי אימו' (ירושלמי ברכות, ג' ה'), מפגישתו עם העולם. פגישת הרוחני והחומרי היא מלאה סיבוכים. 'אשרי איש שלא ישכחך'. 'אשרי האיש אשר.. בתורת ד' חפצו'. התורה היא המדריכה בתוך כל הסיבוכים.

אורות הקודש ג' ראש דבר יא' – אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת שמים טהורה. סימן ליראת שמים טהורה הוא, כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדה.